

în sprijinul acestei ipoteze faptul că, în timp ce «ungurismele» versiunii românești se pot explica în ultima instanță prin împrumuturile făcute de limba română din limba maghiară, numeroasele *slavonisme* întâlnite în text rămân neexplicate dacă admitem că originalul *Cazaniei I* a lui Coresi a fost cartea lui Peter Juhasz Meliusz apărută în 1563, așa cum s-a afirmat. Ipoteza noastră, enunțată și într-o comunicare publică făcută în 1961 în cadrul «Socetății de științe istorice și filologice»¹, precum și într-un articol din «Luceafărul»², a trezit scepticismul unor cercetători³, ceea ce ne determină să revenim cu noi argumente.

Primul argument ni-l oferă însăși confruntarea celor două texte — maghiar și român — operație pe care n-a întreprins-o, pare-se, nimeni, căci simpla alăturare a cărții de predici maghiare și a celei românești ar fi fost suficientă spre a-i convinge pe susținătorii tezei amintite că sîntem foarte departe de o traducere și chiar de o adaptare⁴. Originalul după care s-a tradus *Cazania I*

rii, redactată de curind în ungurește pentru calvini, și prefăcută — într-o formă care vădește uneori prea mult acest original, așa de deosebit de spiritul limbii noastre — în românește de un necunoscut. Cartea se tipări pe la 1564» *Ist. bis. rom.*, p. 178. În 1925, în primul volum din *Istoria literaturii române*, N. Iorga emisese o altă părere, și anume că am putea avea de a face cu o prelucrare foarte liberă, făcută anume pentru a fi înțeleasă de români: «Desigur că scriitorul n-a avut înaintea sa un text ungurec calvin care să corespundă întru toate textului românesc calvin care e înția *Cazanie* a lui Coresi... Sînt anumite locuri care par să privească așa de direct pe români și «rătăcirile», adică datinile lor, încît ele ar arăta că au fost scrise de la început de-a dreptul pentru dinșii» (p. 186). În 1937, în *Istoria românilor*, vol. V, p. 125, scria: «Coresi va da... o expicare a Evangheliei cu un adaos de rugăciuni, care nu se potrivea cu acest manual al legii celei nouă. Nu mai e o reproducere de text vechi, ca pentru *Evangheliariu*, ci o *lucrare nouă, tradusă din ungurește*». În notă menționa că «originalul e de Gașpar Heltai, Cluj, 1551, 1559» fără a preciza dacă se referă numai la *Molitvenic* sau la întreaga tipăritură. Sextil Pușcariu (*op. cit.*, p. 77), amintind că *Molitvenicul* e tradus din ungurește, nu dă nici o indicație asupra originalului «*Tilcului*». În 1938, N. Drăganu crezu că a identificat originalul maghiar presupus de Iorga în cartea lui Juhasz Peter Meliusz, tipărită în 1563 la Debrețin și intitulată: *Valogatot predikacioc a prophetac és apostoloc irassokbol...* (Predici alese din scrierile profeților și ale apostolilor pentru sărbătorile de căpetenie din întreg anul...) Cf. N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie*, București, 1938, p. 21. Noua părere nu mai avu vreme să pătrundă în sintezele lui Cartoian și Ciobanu (unde lucrarea citată nici nu figurează la bibliografie). Ea a rămas necunoscută și unui curs recent de *Istoria literaturii române vechi* al lui I. D. Lău da t (București, 1962), fiind adoptată numai de Al. Piru care în *Literatura română veche* afirmă: «S-a dovedit că *Tilcul evangheliilor* este o traducere a cărții lui Peter Juhasz Meliusz, *Valogatot predikacioc a prophetac és apostoloc irassokbol*, din 1563» (p. 61). După Al. Piru a preluat-o P. P. Panaïtescu (*Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 152 și p. 74), unde afirmă: «s-a dovedit (?) că această carte a fost tradusă din ungurește...»

¹ Comunicarea, cu titlul *Limba traducerilor diaconului Coresi, în raport cu originalele lor slave*, a fost ținută în ziua de 12 mai 1961.

² P. Olteanu, *Cursuri universitare: Al. Piru, Literatura română veche*, în «Luceafărul», anul V, 1962, nr. 22 din 15. XI. 1962.

³ Al. Piru, *În legătură cu literatura română veche*, în «Gazeta literară» din 30. XI. 1962.

⁴ Vezi articolul nostru *Presupusul original al Cazaniei I-a (1564) a Diaconului Coresi. Corectarea unei erori*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1965, p. 645—650. Cu ajutorul prof. T. Avram, căruia-i mulțumim și pe această cale, am verificat pagină cu pagină cartea de predici a lui P. J. Meliusz și am constatat că ea nu este originalul *Tilcului Evangheliilor*. Cartea lui Meliusz conține vreo 35 de predici, majoritatea la sărbătorile mari, cîteva la săvîrșirea tainei botezului, împărtășaniei, nunții sau în legătură cu excomunicarea și divorțul. Nu conține deci nici o predică duminicală, pe cînd *Cazania* lui Coresi și *Postilla de Neagovo* conțin 49 de predici duminicale și 9 predici la diferite sărbători. Sînt două cărți fundamentale deosebite prin conținut, prin ideologie și stil. Nu există între ele nici un fel de interdependență. De altfel, nici *Molitvenicul* din anexa *Cazaniei* nu reprezintă direct originalul lui Gașpar Heltai. O colacionare mai atentă